

СЕКЦІЯ 3. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.012:159.92-057.874:331.548
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-90-9>

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Охріменко Зорина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач лабораторії виховання готовності до ринку праці
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
demantoid@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7217-100X

У статті автором проаналізовано сучасні вітчизняні і зарубіжні підходи до визначення поняття «професійно-ціннісні орієнтації». Зроблено висновок, що у контексті теми дослідження зарубіжні науковці переважно вивчають вплив певних соціально-психологічних факторів на ціннісну сферу працівників. Натомість вітчизняні науковці більше зосереджуються на психолого-педагогічному аналізі механізмів формування ціннісних орієнтацій і їх впливі на розвиток особистості. Визначено, що професійно-ціннісні орієнтації виступають змістовим складником професійного самовизначення учнів і є провідною регулювальною функцією самопізнання, самоставлення, саморегуляції. Відповідно, виконуючи мотиваційну, спонукальну роль, професійно-ціннісні орієнтації спрямовують людину на самозміни та саморух.

З метою висвітлення методики вивчення стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у учнів у статті надано авторське визначення поняття «професійно-ціннісні орієнтації у учнів до трудової діяльності», визначено (на основі компонентно-процесуальної моделі свідомого привласнення зростаючою особистістю духовних цінностей (І. Бех)) його компонентна структура (пізнавальний, емоційно-мотиваційний, довільного імпульсу, практично-дієвий та самоціннісний компоненти і відповідні до них показники) та охарактеризовано рівні їх сформованості (високий, середній, низький). Надано перелік методик для діагностики рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у учнів, які широко використовуються в психолого-педагогічній практиці, що свідчить про їх надійність та відповідність віковому виміру психологічної структури особистості підлітка і старшокласника. Зроблено висновок, що описана методика дасть змогу повною мірою дослідити особливості професійно-ціннісних орієнтацій сучасних учнів старшого підліткового та юнацького віку до трудової діяльності.

Ключові слова: цінності, система цінностей, професійні цінності, професійно-ціннісні орієнтації, професійне самовизначення.

METHODICAL SUPPORT OF STUDYING THE STATE OF FORMATION OF PROFESSIONAL AND VALUE ORIENTATION OF STUDENTS TO EMPLOYMENT

Okhrimenko Zoryna Volodymyrivna,
PhD in Pedagogy,
Head of the Laboratory for Education of Readiness for the Labor Market
*Institute of Educational Problems
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*
demantoid@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7217-100X

In the article the author analyzes modern domestic and foreign approaches to the definition of professional and value orientations. It is concluded that in the context of the research topic, foreign scholars mainly study the influence of certain socio-psychological factors on the value sphere of employees. Instead, domestic scholars focus more on psychological and pedagogical analysis of the mechanisms of formation of value orientations and their impact on personality development. It is determined that professional and value orientations are a semantic component of professional self-determination of students and are the leading regulatory function of self-knowledge, self-attitude, self-regulation. Accordingly, performing a motivational, motivating role, professional and value orientations direct a person to self-change and self-movement.

In order to highlight the methodology of studying the state of formation of professional and value orientations in students, the article provides the author's definition of "professional value orientations in students to work", defined (based on component-procedural model of conscious appropriation of spiritual values by a growing person (I. Bekh)) its component structure (cognitive, emotional-motivational, arbitrary impulse, practical-effective and self-valuable components and corresponding indicators) and the levels of their formation (high, medium, low) are characterized. A list of methods for diagnosing the levels of formation of professional and value orientations in students, which are widely used in psychological and pedagogical practice, indicates their reliability and compliance with the age dimension of the psychological structure of the personality of adolescents and high school students. It is concluded that the described method will allow to fully explore the features of professional and value orientations of modern students of older adolescence and adolescence to work.

Key words: *value, value system, work values, professional and value orientations, professional self-determination.*

Вступ

Сучасний ринок праці в Україні є доволі непередбачуваним з позиції розвитку і перспектив. Розуміючи зазначене, фахівці все більше обґрунтовують необхідність виховання у підростаючої особистості таких складників професійного самовизначення і професійного становлення, які дадуть змогу особистості ефективно реагувати на постійно змінювані умови та зміст своєї професійної діяльності, самостійно працювати над підвищенням професійного рівня, набувати нових для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислити, активно і творчо діяти, бути конкурентоздатною на ринку праці.

Одним з таких складників є професійно-ціннісна сфера особистості, яка створює ядро цілісності особистості та виступає каталізатором і ресурсом її саморозвитку, забезпечує сумлінне ставлення до професійної діяльності, спонукає людину до творчого пошуку.

Формування професійно-ціннісних орієнтацій актуалізується під час профільного і професійного самовизначення учнів. Адже значним важелем ефективного професійного становлення особистості є її здатність віднаходити особистісний смисл у майбутній професійній діяльності. Відповідно, професійний вибір є одним із ключових моментів привласнення певних цінностей.

Однак професійні ціннісні орієнтації розглядаються переважно в контексті професійного становлення студентської молоді як важливого фактора формування професійно-ціннісної сфери особистості. На нашу думку, цілеспрямоване формування професійно-ціннісних орієнтацій потрібно розпочинати набагато раніше, у процесі шкільної системи професійної орієнтації. Адже кожна професія так чи інакше пов'язана з ієрархією цінностей.

Окреслене вище потребує розробки та оновлення методичного забезпечення формування професійно-ціннісних орієнтацій у учнів старшого підліткового та юнаць-

кого віку до трудової діяльності, і зокрема, обґрунтування методики вивчення стану сформованості зазначеного утворення.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Теоретико-методологічну основу нашого дослідження становили психолого-педагогічні концепції професійного розвитку та акмеології (І. Бех, Е. Климов, Н. Кузьміна, М. Пряжников, В. Сластьонін та ін.); праці вітчизняних науковців, в яких доведено вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення особистості (О. Вітвіцька, І. Зязюн, Є. Павлютенків, Б. Щербатюк та ін.); сучасні дослідження проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій у учнів (І. Бех, І. Волощук, Г. Вороніна, І. Зязюн, О. Рудіна та ін.).

Аналіз наукових праць з проблем формування професійно-ціннісних орієнтацій дав змогу з'ясувати, що дослідники визначають їх: як орієнтири, на основі котрих людина вибирає, опановує і виконує свою професійну діяльність (Печерська, 2013); як систему стійких відношень особистості до праці, що формуються на основі усвідомлених цінностей і втілюються в професійній діяльності, визначаючи її змістове наповнення і шляхи досягнення професійних цілей (Шемигон, 2008); як систему професійної спрямованості й ставлення до професійної діяльності та її різних сторін, що відображає змістову сторону, основу і сутність професійної діяльності (Мамчур, 2014). Отже, професійно-ціннісні орієнтації у сучасному науковому доробку частіше за все розглядаються в контексті мотиваційно-смислової сфери особистості й виступають своєрідним регулятором її життєдіяльності.

Натомість у руслі нашої теми зарубіжні дослідники зосереджуються переважно на таких проблемах, як: вплив ціннісних орієнтацій на кар'єру працівників, позитивний взаємозв'язок професійних цінностей із сімейними та іншими (непрофесійними) цінностями (Lapierre, Li, Kwan, Greenhaus,

DiRenzo, & Shao, 2017), вплив професійних цінностей на самостійність і само-ефективність у власній кар'єрі (Wiernik, & Kostal, 2018), формування професійної ідентичності студентів медичних вузів (Haugland, Lassen, & Giske, 2018), соціальних працівників (Levy, Shlomo, & Itzhaky, 2014). Специфікою зазначених праць є вивчення впливу певних соціально-психологічних факторів на ціннісну сферу працівників. Натомість вітчизняні науковці переважно здійснюють психолого-педагогічний аналіз механізмів формування ціннісних орієнтацій і досліджують їх вплив на розвиток особистості.

Попри те, що проблема цінностей та ціннісних орієнтацій досить повно розкрита у сучасній вітчизняній і зарубіжній науці, дослідники вказують на складність процесу формування цінностей та ціннісних орієнтацій, на необхідність пошуку ефективних шляхів та засобів розв'язання зазначеної проблеми. Це зумовлене тим, що професійно-ціннісні орієнтації проходять тривалий шлях трансформацій від професійних інтересів до професійних цінностей, від професійно-ціннісного ставлення до детермінації професійного саморозвитку.

У контексті зазначеного І. Повар і О. Повар (Повар & Повар, 2016) зауважують, що на первинному етапі вибору професії починають формуватися професійні цінності, які особистістю детермінуються як найбільш значущі. Саме цінності створюють ядро в професійній діяльності і внутрішньому світі людини. Своєю чергою сама особистість починає ідентифікувати себе як представника певної конкретної професії. Наступним кроком у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців є розвиток професійно-ціннісного ставлення як активного аспекту репродукції ціннісних характеристик тієї професійної діяльності, в якій воно було сформоване і виступає надбанням особистості.

На думку І. Волощук (Волощук, 2013), значним важелем ефективного професійного становлення особистості є її здатність віднаходити особистісний смисл у майбутній професійній діяльності. Сформовані професійні ціннісні орієнтації, вважає дослідниця, впливають на усвідомлення особистістю смислу її майбутньої професійної діяльності, надають їй особистісну значущість і диференціюються за ознакою професійних намірів. За допомогою професійних ціннісних орієнтацій здійснюється можливість осмисленого ставлення особистості до вибору майбутньої професії. Дослідниця доводить, що професійні ціннісні орієнтації є одним із провід-

них спонукальних чинників професійного самовизначення. При цьому особистість використовує суспільні цінності як орієнтир свого самовизначення та формує свою індивідуальну систему ціннісних орієнтацій. Надаючи перевагу конкретним ціннісним орієнтаціям, особистість формує власний досвід прийняття рішення та оцінювання ситуацій і явищ.

Отже, професійно-ціннісні орієнтації в контексті теми нашого дослідження виступають змістовим складником професійного самовизначення учнів і є провідною регулювальною функцією самопізнання, самоставлення, саморегуляції. Відповідно, виконуючи мотиваційну, спонукальну роль, професійно-ціннісні орієнтації спрямовують людину на самозміни та саморух.

2. Методологія та методи

Застосовано такі методи дослідження, як: аналіз, порівняння, обґрунтування, узагальнення, систематизація теоретичного та практичного матеріалу, вивчення наукових підходів до вибраної проблематики; формулювання і систематизація висновків.

3. Результати та дискусії

Базуючись на викладеному вище, професійно-ціннісні орієнтації учнів до трудової діяльності ми розуміємо як складне інтегральне утворення особистості, що характеризується певними для старшого підліткового та юнацького віку професійно-технологічними знаннями та способами дій, що супроводжуються відповідними морально-ціннісними надбаннями, і в результаті цього об'єктивуються в емоційні переживання особистої значущості трудової діяльності в межах певного профілю навчання.

Основними компонентами професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності визначено: *пізнавальний* (змістовність і повнота знань); *емоційно-мотиваційний* (характер емоційних переживань, первинна сформованість мотивів); *критерій довольного імпульсу* (відповідальність, характер вольових зусиль); *практично-дієвий критерій* (сформованість умінь організовувати власну професійно-ціннісну діяльність); *самоціннісний* (рівень самоцінності).

Відповідно до компонентів виокремлено такі показники сформованості професійно-ціннісних орієнтацій в учнів, як: *пізнавальний компонент* (рівень знань про зміст та специфіку майбутньої трудової діяльності та усвідомлення значущості професійно-ціннісних орієнтацій для майбутньої трудової діяльності); *емоційно-мотиваційний компонент* (характер емоційних переживань під час навчання і праці, первинна сформованість мотивів до навчання і праці);

критерій довільного імпульсу (рівень прояву здатності приймати на себе відповідальність за власну трудову діяльність та сформованість у трудовій діяльності вольових зусиль); практично-дієвий критерій (готовність до саморозвитку в трудовій діяльності, дієвість трудових умінь і навичок); самоціннісний критерій (рівень усвідомлення самоцінності та оцінка власної спроможності досягати поставлених цілей, певної мети (самоефективність)).

Визначено рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності: високий, середній та низький.

Уточнене нами визначення ключового поняття, розробка компонентів, критеріїв та показників, виокремлення рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності дало змогу підібрати діагностувальний інструментарій для проведення констатувального етапу дослідження з метою емпіричного вивчення рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності.

Так, для діагностики рівнів розвитку *пізнавального* компонента розроблено авторську анкету «Рівень знань про зміст та специфіку майбутньої сфери трудової діяльності» та підібрано методика діагностики ціннісних орієнтацій в кар'єрі «Якорі кар'єри» Е. Шейна (адаптація В. Чікер, В. Вінокурова); для вивчення *емоційно-мотиваційного* компонента: «Експрес-оцінка самопочуття, активності і настрою» (В. Доскин, Н. Лаврентьєва, В. Шарай, М. Мірошніков) та «Вивчення мотиваційної сфери учнів» (М. Матюхіна); для *критерію довільного імпульсу*: методика «Експрес-діагностика відповідальності» (В. Прядейна) та «Методика дослідження вольової організації особистості» (М. Гуткін, Г. Михальченко, А. Прудило); для *практично-дієвого критерію*: «Діагностика готовності до саморозвитку» (А. Пріхожан) та «Лист експертної оцінки педагогом дієвості трудових умінь і навичок у учнів»; для *самоціннісного критерію* «Тест-опитувальник самоставлення» (В. Столін, С. Пантелєєв) та методика «Шкала самоефективності Р. Шварцера и М. Ерусалема».

Таким чином, для емпіричного дослідження рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій учнів старшого підліткового і юнацького віку ми вибрали батарею методик, кожна з яких спрямована на вивчення конкретного показника, а у своїй сукупності вони дадуть змогу зрозуміти висновок про особливості перебігу процесу професійного самовизначення учнів, який характеризується привласненням певних цінностей та їх усвідомленням

як власних на основі самопізнання та самореалізації у навчально-професійній діяльності.

Слід зауважити, що нами підібрано діагностувальний інструментарій, який включає стандартизовані авторські методики, які широко використовуються в психолого-педагогічній практиці, що свідчить про їх надійність та відповідність віковому виміру психологічної структури особистості підлітка і старшокласника, а також розробили анкету, яка дає змогу отримати інформацію щодо особливостей знань учнів старшого підліткового та юнацького віку про зміст та специфіку майбутньої сфери трудової діяльності. Під час складання анкети ми частково скористалися змістом методик, розроблених М. Пряжниковим (змістовно-процесуальна модель професійного самовизначення) та Е. Зеєром (діагностика професійних намірів), які зарекомендували себе як надійний діагностичний інструментарій. Розробляючи анкету, ми керувалися тим, що вона має виконувати не лише діагностичну функцію, а й виховну, яка полягає в усвідомленні учнем своїх наявних та потенційних можливостей, активізації самопізнання і емоційного переживання власного «Я», що є ознакою процесу самовизначення особистості і виступає нагальною потребою старшого підліткового та юнацького віку. Зауважимо, що анкета, крім загальної мети дослідження, може бути також спрямована на усвідомлення учнем формули вибору професії («хочу», «можу», «потрібно») і використана з метою допомоги учню у професійному самовизначенні. Отже, метою анкетування є не лише вивчення рівня розвитку показників, а й активізація професійного самовизначення шляхом самопізнання, самооцінки та саморозуміння. Саме тому в анкеті ми заклали низку питань, що пов'язані з аналізом цих проблемних завдань для особистості учня.

Загалом зміст усіх висвітлених методик включає чітко визначену мету, процедуру проведення, інструкцію для клієнтів психодіагностичного обстеження, критерії, рівні й опис результатів методики, а також за наявності опис стимульного чи роздаткового матеріалу до методики та його зображення.

Зауважимо, що, попри активне вивчення формування професійно-ціннісних орієнтацій, науковці (Лисенко, 2019; Печерська, 2013; Мамчур, 2014) переважно зосереджуються на студентському віці, обґрунтовуючи це тим, що їх формування відбувається внаслідок взаємодії між двома субстанціями єдиного простору – між

особистістю та професією, що детермінують взаєморозвиток. Натомість, на нашу думку, формування професійно-ціннісних орієнтацій відбувається в онтогенезі набагато раніше. Адже проблема самостійного проектування і творення свого професійного життя і, відповідно, потреба приймати рішення щодо вибору професії, спеціальності тощо постає перед учнями, які здійснюють професійне та профільне самовизначення.

Саме тому ми цілком погоджуємось з думкою низки дослідників про те, що в сучасному психолого-педагогічному просторі не досить розробленою залишається проблема критеріїв виявлення та з'ясування ціннісних орієнтацій учнівської молоді, зокрема, старшокласників. Так, О. Рудіна (Рудіна, 2002) підкреслює, що розроблені способи діагностики особистісного розвитку школярів спрямовані перш за все на дослідження їхніх інтелектуальних здібностей, вольових якостей, самооцінки, комунікативних здібностей, естетичних нахилів. Як наслідок, мало розроблені адекватні методики вимірювання рівнів сформованості ціннісних орієнтацій учнів загальноосвітніх навчальних закладів, особливо в навчальних закладах нового типу.

Окрім цього, традиційно в структурі професійно-ціннісних орієнтацій виділяють когнітивний, емоційно-мотиваційний і поведінковий компоненти. На нашу думку, такий підхід є дещо спрощеним. Адже ми дотримуємось теорії свідомого привласнення особистістю суспільно значущих моральних цінностей, розробленої І. Бехом (Бех, 2018), відповідно до якої процес виховання цінностей у школярів основної і старшої школи не можливий без компонента довільної спонуки, що забезпечує його збалансованість, стійкість і стабільність. Адже проживання індивідом нових смислів і вибір смисложиттєвих цінностей потребують певних зусиль індивіда, наполегливості, рішучості, самоконтролю та саморегуляції. Виокремлення самоціннісного компонента ученим у контексті теми нашого дослідження зумовлене тим, що позитивне ставлення до власного професійного становлення не можливе без ціннісного самоствавлення особистості до самої себе.

Викладене вище дало змогу зробити висновок, що зміст формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів до трудової діяльності полягає в оволодінні учнями об'єктивними знаннями про специфіку майбутньої трудової діяльності, які становлять підґрунтя його емоційних переживань (емоція бажання), що спонукають до емоційно-ціннісної діяльності учнів (Я-виклик),

та виявляються в готовності втілювати привласнену духовну цінність у практичну сферу (вчинок), яка супроводжується переживанням особистісної самоцінності. Отже, розвивальний рух учнів здійснюється від уявлення про специфіку майбутньої трудової діяльності до усвідомлення себе як суб'єкта професійного становлення; від позитивного ставлення до майбутньої трудової діяльності до емоційно-ціннісного самоствавлення; від здатності приймати на себе відповідальність за власну трудову діяльність до уміння організувати власну професійно-ціннісну діяльність. Поєднує ці ланки самодіяльність учня, спрямована на самопізнання, позитивне самоствавлення, самоефективність.

Висновки

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дав змогу визначити, що система професійно-ціннісних орієнтацій особистості визначає життєві і професійні цілі та перспективу, спрямованість професійного розвитку особистості. Визначено, що професійно-ціннісні орієнтації в контексті теми нашого дослідження виступають змістовим складником професійного самовизначення учнів і є провідною регулювальною функцією самопізнання, самоствавлення, саморегуляції. Відповідно, виконуючи мотиваційну, спонукальну роль, професійно-ціннісні орієнтації спрямовують учня на самозміни та саморух.

З метою оновлення методичного забезпечення формування професійно-ціннісних орієнтацій у учнів старшого підліткового та юнацького віку до трудової діяльності уточнено зміст поняття «професійно-ціннісні орієнтації учнів до трудової діяльності», визначено його компоненти, критерії та показники, виокремлено рівні сформованості. Зазначене дало змогу підібрати діагностичні методики для емпіричного вивчення конкретних показників, що надалі допоможе зробити висновок про особливості перебігу процесу професійного самовизначення учнів, який характеризується привласненням певних цінностей та їх усвідомленням як власних на основі самопізнання та самореалізації у навчально-професійній діяльності.

На нашу думку, описана методика дасть змогу повною мірою дослідити особливості професійно-ціннісних орієнтацій сучасних учнів старшого підліткового та юнацького віку до трудової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lapierre L.M., Li Y., Kwan H.K., Greenhaus J.H., DiRenzo M.S., & Shao P. A meta-analysis of the antecedents

- of work-family enrichment. *Journal of Organizational Behavior*, 2018. No. 39 (4), 3. Pp. 85–401. URL: <https://doi.org/10.1002/job.2234> (дата звернення: 18.07.2020).
2. Wiernik Brenton M., & Kostal Jack W. Protean and boundaryless career orientations: A critical review and meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 2018. No. 66 (3), pp. 280–307. URL: <http://doi.org/10.31234/osf.io/ftm2k> (дата звернення: 18.07.2020).
3. Haugland B.O., Lassen R.M., & Giske T. Professional formation through personal involvement and value integration. *Nurse Educ. Pract.*, Mar. 2018. (29), pp. 64–69. URL: <http://doi.org/10.1016/j.nepr.2017.11.013> (дата звернення: 18.07.2020).
4. Levy D., Shlomo S.B., & Itzhaky H. The “Building Blocks” of Professional Identity among *Social Work Graduates*. *Social Work Education*, 2014. Vol. 33, pp. 744–759. URL: <https://doi.org/10.1080/02615479.2014.883600> (дата звернення: 18.07.2020).
5. Бех І.Д. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа : науково-методичний журнал*. 2018. № 1. С. 5–10.
6. Волощук І.П. Формування професійних ціннісних орієнтацій старшокласників в умовах технічного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2013. 19 с.
7. Лисенко О.М. Теоретичні і методичні засади формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів у системі фахової підготовки : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2019. 41 с.
8. Мамчур Є.А. Психолого-педагогічні основи формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2014. Вип. 23. С. 25–28.
9. Печерська Г.О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер. : Психологічні науки : зб. наук. праць*. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 252–257.
10. Повар І., Повар. О. Ціннісний вимір професійної підготовки майбутнього фахівця. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки : науковий журнал*. 2016. № 2 (304). С. 94–100.
11. Рудіна О.М. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників в умовах навчально-виховного процесу гімназії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2002. 20 с.
12. Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 21 с.
- antecedents of work-family enrichment. *Journal of Organizational Behavior*, 39 (4), 385–401. Retrieved from: <https://doi.org/10.1002/job.2234>.
2. Wiernik Brenton M., & Kostal Jack W. (2018). *Protean and boundaryless career orientations: A critical review and meta-analysis*. *Journal of Counseling Psychology*, 66 (3), 280–307. Retrieved from: <http://doi.org/10.31234/osf.io/ftm2k>.
3. Haugland, B.O., Lassen, R.M., & Giske, T. (2018). *Professional formation through personal involvement and value integration*. *Nurse Educ. Pract.*, Mar. (29), 64–69. Retrieved from: <http://doi.org/10.1016/j.nepr.2017.11.013>.
4. Levy, D., Shlomo, S.B., & Itzhaky, H. (2014). *The “Building Blocks” of Professional Identity among Social Work Graduates*. *Social Work Education*, Vol. 33, 744–759. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/02615479.2014.883600>.
5. Bekh, I. (2018). *Komponentna tekhnolohiia skhodzhennia zrostaiuchoi osobystosti do dukhovnykh tsinnostei [Component technology of ascending personality growth to spiritual values]*. *Pochatkova shkola : nauko-vo-metodychnyi zhurnal*, 1, 5–10 [in Ukrainian].
6. Voloshuk, I. (2013). *Formuvannya profesijnyh cinnisnyh oriyentacij starshoklasnykiv v umovah tehnicnogo liceyu*. Extended abstract of Candidate’s thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Lysenko, O.M. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesijno-cinnisnyh oriyentacij majbutnih pedagogiv doshkilnyh navchalnyh zakladiv u systemi fahovoyi pidgotovky*. Extended abstract of Doctor’s thesis. Khmelnyczkyj [in Ukrainian].
8. Mamchur, Ye.A. (2014). *Psyhologo-pedagogichni osnovy formuvannya profesijno-cinnisnyh oriyentacij majbutnih uchyteliv inozemnoyi movy [Psychological and pedagogical bases of formation of professional and value orientations of future teachers of a foreign language]*. *Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova. Seriya 16: Tvorcha osobytist uchytelya: problemy teorii i praktyky*. Vol. 23, pp. 25–28. Kyiv [In Ukrainian].
9. Pecherska, G.O. (2013). *Profesijni cinnisni oriyentaciyi vchyteliv [Professional value orientations of teachers.]*. *Naukovyj visnyk Mykolayivskogo derzhavnogo uni-versytetu imeni V.O. Suhomlynskogo. Ser.: Psyhologichni nauky*. T. 2, Vol. 10, pp. 252–257. [In Ukrainian].
10. Povar I., Povar. O. (2016). *Cinnisnyj vymir profesijnoyi pidgotovky majbutnogo fahivtsya [Value dimension of professional training of a future specialist.]*. *Naukovyj visnyk Shidnoyevropejskogo nacionalnogo uni-versytetu im. L. Ukrayinky: naukovyj zhurnal*, 304, 94–100 [In Ukrainian].
11. Rudina, O.M. (2002). *Formuvannya cinnisnyh oriyentacij starshoklasnykiv v umovah navchalno-vyhovnogo procesu gimnaziyi*. Extended abstract of Candidate’s thesis. Kyiv [in Ukrainian].
12. Shemygon, N.Yu. (2008). *Formuvannya cinnisnyh oriyentacij majbutnih pedagogiv u procesi profesijnoyi pidgotovky*. Extended abstract of Candidate’s thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Lapiere, L.M., Li, Y., Kwan, H.K., Greenhaus, J.H., DiRenzo, M.S., & Shao, P. (2018). A meta-analysis of the

Стаття надійшла до редакції 04.08.2020.
The article was received 4 August 2020.